

A PÁRIS-PATAK VÖLGYE

A palóc Grand-kanyon

Különös nevű földrajzi helyekkel találkozhat, aki „Palócországban” jár. Kis távolságon belül megmászhatja a „Olimposzt”, vagy végigjárhatja a „Grand-kanyont”. Utóbbi legkevesbé sem nagy, földrajzi értelemben nem igazi kanyon és állandó vízfolyás sem található benne. Ugyanakkor látványos formakincsével, különleges hangulatával könnyedén magával ragadja az utazó fantáziáját.

Sokféle néven emlegetik a Mátrától és a Bükk-től északra fekvő, az Ipoly-völgyét (az Ipolyságig) magában foglaló, medence jellegű, változatos felszínű területet. A „Palócföld”, „Palócország”, vagy Mikszáth Kálmán, a legnagyobb palóc elnevezésével élve „Görbeország” elsősorban nem földrajzi, hanem főként néprajzi, kulturális tájegységet jelöl, amely ma már átnyúlik megye- és országhatárokon. Mikszáth képzeletbeli térképén – a valóságos földrajzi nevek mellett – olyan kitalált nevek is szerepeltek, mint Bágy-patak, Gózon, Csoltó, Bodok, Karancskeszi vármegye, Litkei vármegye vagy a Királyné szoknyája nevű hegy. Ezek ismeretében már egyáltalán nem lepődik meg az utazó, ha olyan elnevezésekkel találkozik, mint palóc Olimposz, vagy palóc Grand-kanyon. Előbbi a Karancsra utal (mivel csúcsát gyakran burkolja felhő, vagy ködtakaró), utóbbi pedig a Páris-patak szurdokvölgyére. Ezek a nevek nemcsak az itt élők humorát és képzelőerejét fejezik ki, hanem a szülőföld szeretetét is!

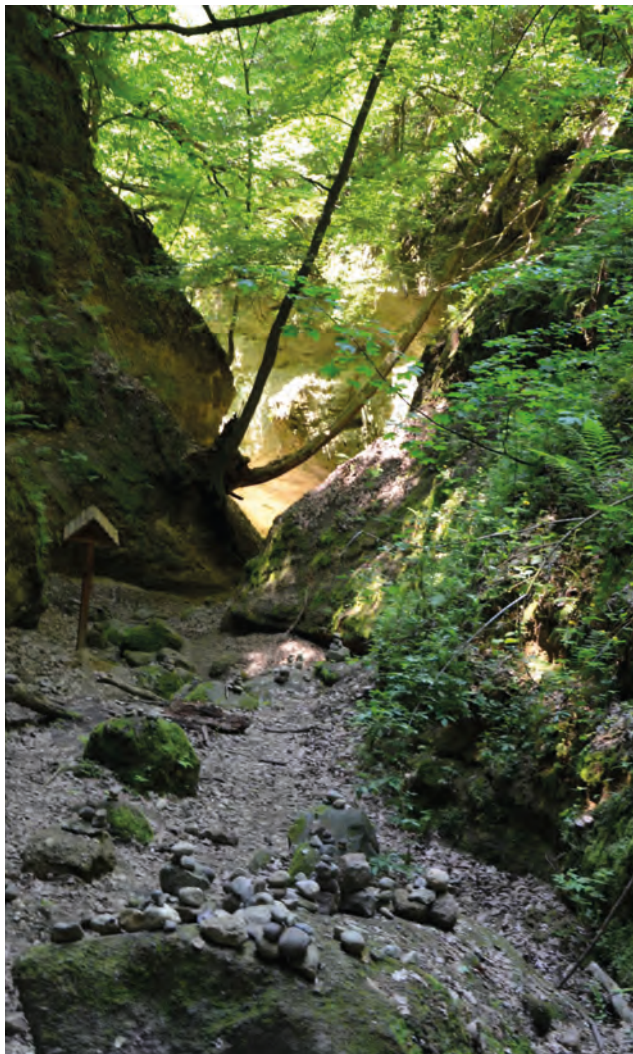
A Szécsényt Ipolytarnóccal összekötő közúton haladva, Nógrádszakál községtől északra, ahol az Ipoly, a közút és a vasút szinte egymáshoz szorulnak, található a Páris-patak szurdokvölgye. Ez az Ipoly bal oldali, a szlovák oldalon

lévő Rárósmúlyaddal szemben található mellékvölgye. Állandó vízfolyása ugyan nincs, de csapadékos időben és hóolvadáskor látványos vizesések képződnek benne. Aki ide betéved, egy árnyas, 300–500 méter hosszú, zezugos lefutású, 20–25 méter magas, szűk, néhol csak 2–3 méter széles völgyben találja magát. A több milliós évekkel ezelőtt itt kanyargó vízfolyás hordalékából keletkezett, bizarr sziklaszerű képződmények, gyakran függőleges völgyfalak és egyedülálló fatörzsbarlangok olyan sajátos hangulatot teremtenek, amely méltán mozgatja meg az idelátogatók fantáziáját

Fedezzük fel a „Grand-kanyon kicsinyített mását”

A terület kialakulását tekintve a Litke és Nógrádszakál között található andezittakaró része. Valamikor a felvidéki Osztrovszki-hegységhez tartozott, de évmilliók alatt az Ipoly leválasztotta a hegység délkeleti nyúlványáról. Az egykor itt munkálkodó vulkanizmus emlékei a felszínre bukkanó epiklasztitokban¹ és vulkáni

¹ Az epiklasztit a robbanásos vulkáni működés során levegőbe került, és onnan leülepedett törmelékes üledékes kőzetek egyik fajtája.

A Páris-patak kavicsai túlnyomó többségben andezitből, kvarcitból és metamorfitokból állnak és kb. 16–14 millió éve rakódtak le

üledékekben lépten-nyomon felfedezhetőek. Ezek a képződmények kb. 15 millió évvel ezelőtt itt kanyargó folyam tengerparti deltatorokolatánál halmozódtak fel, amelybe a Páris-patak egyre jobban bevágta medrét. A középső-miocén korú tufába ágyazódott kemény agglomerátumos és andezites törmelék réteg megvédte az alatta lévő lazább üledékeket a lepusztulástól, így ebből a rétegből szinte érintetlenül kerültek felszínre paleontológiai (öslénytani) leletek és földtani értékek. A nagy vastagságban képződött kavicsos, homokos üledékbe helyenként tufás márga vagy riolituffa-, tufitrétegek települnek. A terület szerkezetileg az Etesi-árok északnyugati folytatása, melyet a szlovák oldalon Tórincci-árokknak neveznek.

A szurdokvölgyben két teljesen különböző korú földtani folyamat hatásait tanulmányozhatjuk. Egyrészt láthatunk egy kb. 10–20 ezer év óta folyamatosan

formálódó, völgyet, amit az időszakosan lezúduló patakvíz vésett az idősebb kőzetekbe. Másrészt a fiatalkorú völgybevágódás eredményeként a szurdokfalokban élénk tárul egy 15–16 millió évvel ezelőtti sekélytengerparti, folyóvízi üledéksorozat, amit a közeli vulkáni tevékenység befolyásolt. A lerakódott kőzetrétegek nem párhuzamosak, hanem hajlottak, metszik egymást. A rétegeket alkotó üledékszemcsék méretei (a homoktól a kavicsig) és határai hirtelen változnak

Már a völgy bejáratánál szembetaláljuk magunkat azokkal a megkövesült hordalékrétegekkel, amit az egykor itt kanyargó folyó halmozott fel. Miközben a különböző üledékrétegeket tanulmányozzuk, számtalan kisebb kavicsos és nagyobb kővön, fagyökéren, vagy éppen kidőlt fatörzsen kell keresztülegyensúlyoznunk.

A Páris-patak kavicsai túlnyomó többségben andezitből, kvarcitból és metamorfitokból állnak és kb. 16–14 millió éve rakódtak le. Valószínűleg egy ősi folyam szállította a jelenlegi helyére őket. Ugyanakkor találhatunk kavics formájú, legömbölyített diorittömböket, amelyek anyagukban és méretükben (0,5–1 méter nagyságúak) is eltérnek a völgy falában lévő kisebb kavicsoktól. Ezeket valószínűleg az Osztrovszki-hegységet létrehozó vulkanizmus hozta felszínre a nagyobb mélységben elhelyezkedő alaphegységéből és innen később mállottak ki. A folyami üledékből több helyen nagyméretű vulkáni andezit és mélységi gránittömbök preparálódtak ki, helyenként pedig erősen összecementálódott konglomerátumok váltak le a meredek völgyfalból.

A patakvölgyben található fatörzs-, vagy lenyomatbarlangok világviszonylatban is kuriózumnak számítanak. Első ránézésre csak egyszerű, furcsa, kerék, „lyukaknak” látszanak, melyek a szurdok falába

Az útvonal „kalandosabbá” is tehető a meredek mellékvölgyek bejárásával, ahol hatalmas kőzettömbök és bedőlt fák nehezítik a túrázást (A szerző felvételei)

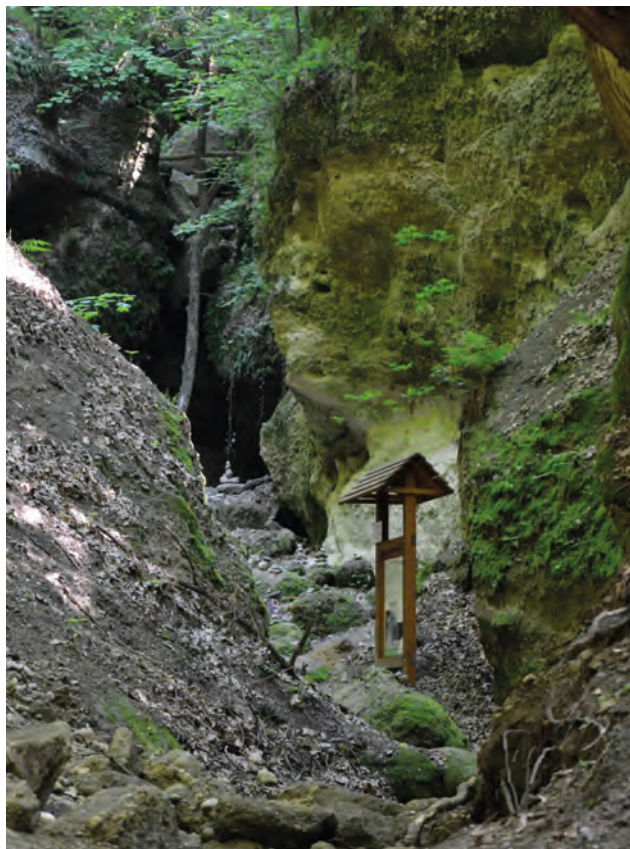
ágyazódtak be és henger formában haladnak befelé a kőzet anyagába. A látszat ellenére ezek nem kiesett kavicsok helyei, hanem egykori fatörzsek, gallyak visszamaradt üregei. Különlegességüket keletkezésük körülményei adják. A megmaradt folyóvizek gyakran fákat is magukkal sodorhatnak. Az áramlás csökkenésével ezek fennakadtak, beágyazódhattak a vulkáni törmelékbe és befedte őket a folyami kavicsos, homokos üledéksor. Ha ez elég gyorsan történt, akkor oxigénhiányos környezetben nem volt idejük elkorhadni, hanem átítatódtak kovással és megindulhatott a megkövesedés folyamata. Később ezek a szurdok bevágódásával felszínre kerültek, majd kimállottak, kiperegtek és csak egy lyuk maradt a helyükön. A nagyobb méretű törzsek helyén barlangnak minősíthető üregek is keletkeztek. Az üledéksor nevezetes még az opálosodott famaradványairól is, amelyek vélhetően ilyen üregekben keletkeztek.

Kis szerencsével találhatók még levél-, és növénylenyomatok is, ami szintén a vulkáni működéssel hozható összefüggésbe, amely a folyami üledékszállításal egy időben zajlott a környéken. Ennek során levegőbe került vulkáni por visszahullva olyan rétegeket, illetve a folyó vizével keveredve olyan finomszemű anyagot hozott létre, amely beborítva a növényeket megőrizte lenyomatukat, rajzolatukat. Ezek vizsgálatából tudjuk, hogy az ősi folyót nyárfák, juharok, szilfák és fűzfák szegélyezték. Az üledékösztetből nemcsak növény-, hanem szárazföldi emlősök maradványai is előkerültek (például őssormányosok fogai).

A völgyet egy aláhajló tereplépcső zárja le, ahol hóolvadás, vagy csapadék esetén kisebb vízesés is kialakul. Itt a felül elhelyezkedő keményebb kőzetréteg megakadályozta a völgy bevésődését, miközben az alatta található puhább kőzetekben ez a folyamat már előrehaladt. Éppen ezért a tereplépcső fala alámosódott, így fent egy kisebb párkány keletkezett. Várható, hogy ez a párkányvölgy továbbfejlődése során alátámasztás hiánya miatt le fog szakadni. Az időszakos vízesés mögötti eróziós tevékenység hatására kialakult egy barlang (a völgy végét lezáró üreg), amely előtt „antropogén felszínformák”, a látogatók által a szurdokvölgy kavicsaiból épített tornyocskák találhatók.

Az erdei környezetben lévő nedves, mély szurdokvölgy kérészeknek és szitakötőknek nyújt élőhelyet. Ezek közül kiemelendő védett fajok a feketelábú szitakötő (*Gomphus bidentatus*), a csermely szitakötő (*Onychogomphus forcipatus*) és a nem védett, de ritkának számító fenékjáró poloska (*Aphelocheirus aestivalis*).

A Páris-patak völgye 1976 óta helyi jelentőségű természetvédelmi terület, amely a *Novohrad-Nógrád Geopark* egyik kiemelt helyszínének számít. Területe

A völgyet egy aláhajló tereplépcső zárja le, ahol hóolvadás, vagy csapadék esetén kisebb vízesés is kialakul. Mögötte egy barlang, előtte „antropogén” kavicsstornyok találhatók

29,92 hektár. A völgy bejáratnál fedett pihenő található, melynek kialakításában és a terület természeti értékeit bemutató tanösvény létrehozásában az Ipoly Erdő Zrt. és a Bükk Nemzeti Park vett részt. A látogatók többnyelvű információs táblák segítségével ismerhetik meg a területet kialakító földtörténeti folyamatokat, látványos felszínformákat és a geológiai érdekességeket. A völgy könnyed sétával bejárható, de mindenhol figyelni kell az omlásveszélyre, amelyre figyelmeztető táblákon folyamatosan fel is hívják a látogatók figyelmét. Az útvonal „kalandosabbá” is tehető a meredek mellékvölgyek bejárásával, ahol hatalmas kőzettömbök és bedőlt fák nehezítik a közlekedést. A szurdokvölgy minden évszakban látogatható. Megközelíteni Nógrádszakál-Rárópuszta irányából Nógrádszakál felé haladva az országútról balra letérve, majd a vasúti sínen áthaladva lehet. Itt kisebb parkoló is található. A látogatást érdemes egybekötni a közeli, ősmaradványairól híres ipolytarnóci bemutatóhely felkeresésével.

LADÁNYI LÁSZLÓ